

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقش هنر در آموزش دانش آموزان با اختلال طیف اتیسم

گروه برنامه ریزی درسی و آموزشی نوآموزان و دانش
آموزان با اختلال طیف اتیسم و چند معلولیتی
مهر ۱۴۰۴

هنر برای دانش آموزان با اختلال طیف اتیسم

اختلال طیف اتیسم یک وضعیت مادام‌العمر است که در طیفی از عملکرد بالا تا پایین قرار می‌گیرد

(Van Lith و همکاران، ۲۰۱۷). ویژگی‌های کودکان دارای اتیسم متفاوت است، اما برخی از ویژگی‌های

اصلی آن شامل تمایل به کناره‌گیری از تماس اجتماعی، شیوه‌های خاص پردازش اطلاعات، رفتارهای

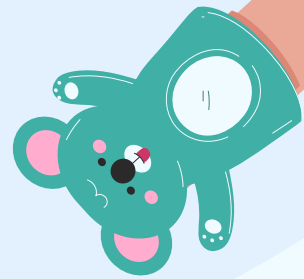
تکراری و وسواسی، و حساسیت بیشتر به جمعیت و محرک‌ها به طور کلی (مانند صداها، بوها و

محرک‌های لمسی) است (Schweizer ۲۰۰۸ Epp, و همکاران، ۲۰۱۴).

تفاوت‌ها نه تنها به سن و سطح عملکرد مربوط می‌شوند، بلکه به شیوه خاصی که ا티سم در هر فرد بروز می‌کند نیز وابسته‌اند. حتی در سطح ارتباطات نیز، تفاوت زیادی میان دانش‌آموزان کلامی و دانش‌آموزانی که زبان اندکی دارند وجود دارد. برای دانش‌آموزانی که اکولالیا (تکرار گفتار دیگران) دارند، گاهی تشخیص اینکه چه بخشی از گفتارشان بیان واقعی خودشان است و چه بخشی صرفاً تکرار است، دشوار می‌شود.

01

افراد دارای اטיسم تمایل دارند
با تصاویر فکر کنند.

03

معلم باید بهترین شیوه استفاده
از مواد خلاقانه در اتاق هنر و
امکانات آن‌ها را بیابد.

02

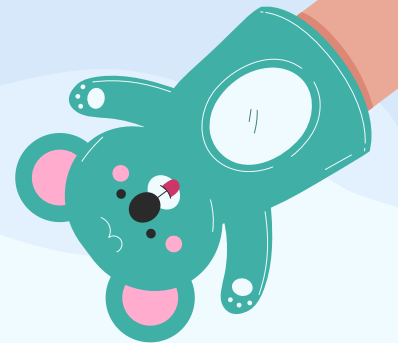
ایجاد ارتباط و جلب اعتماد این
کودکان معمولاً روندی آهسته
دارد و اغلب باید متناسب با
نیازهای هر کودک تنظیم شود.
این موضوع بیشتر به دلیل ترس
این کودکان از موقعیت‌های
ناآشناست،

اهداف آموزش هنر

مهم‌ترین هدف در کار با دانش‌آموزان با اختلال طیف اتیسم،
پرورش ارتباط و ایجاد پیوند با دیگران است. در این زمینه،
هنر به عنوان یک زبان دیگر در نظر گرفته می‌شود که
می‌تواند هم ابزاری برای خودابرازگری باشد و هم پلی به
سوی بیان کلامی.

یک پژوهش در سال (۲۰۱۷) نشان داد که اصلی‌ترین هدف تقویت

مهارت‌های اجتماعی است. گرچه ارتباط و تعامل با دیگران اهمیت

زیادی دارد، اما به همان اندازه ضروری است که به این دانش‌آموزان

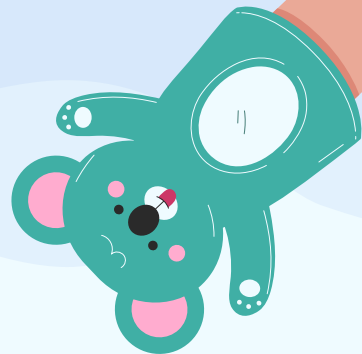
کمک شود تا «خود واقعی» و خواسته‌های حقیقی‌شان را رشد دهند و

وابستگی کمتری به دیگران داشته باشند. بنابراین، ایجاد ارتباط بدون

وابستگی بیش از حد به دیگران، به‌عنوان یک تلاش اصلی در این

دانش‌آموزان مطرح می‌شود.

هدف مهم دیگر، تنظیم رفتار است. یکی از اهداف مهم هنر، ایجاد

آرامش است؛ هرچند یافتن روش مناسب برای تنظیم رفتار هر

دانش‌آموز نیازمند مشاهده دقیق و هماهنگی حساسانه است.

ضروری است معلم در قبال انعطاف کم دانش‌آموز با انعطاف و نرمی

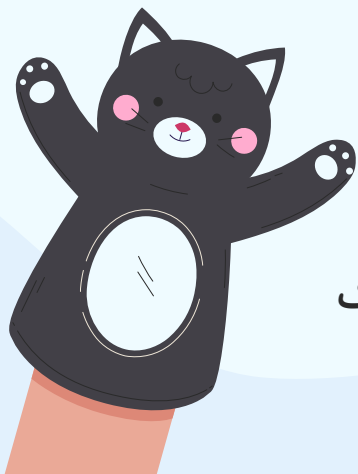
بیشتری با کودک تعامل کند

همچنین، تماس با مواد هنری می‌تواند دامنه‌ی تجربیات کودک را

گسترش دهد و از طریق تجربه‌ی بافت‌ها و شکل‌های مختلف، به

مشکلات تنظیم حسی برخی از دانش‌آموزان با اختلال طیف اتیسم کمک

کند.

کمبود تخیل و توانایی تفکر انتزاعی یکی از سه نقص اصلی اטיسم محسوب می‌شود،

هدف کلیدی در این زمینه، پرورش حس فضای نمادین در دانش‌آموزان است؛ چه در توانایی بازی و خلق با مواد هنری، و چه در گفت‌وگوهایی که پس از خلق اثر صورت می‌گیرد.

هدف مهم دیگر، گسترش فضای هیجانی است. فرایند شناخت، درک و بیان احساسات در این کودکان شکل نگرفته است. برای کودک با اختلال طیف اטיسم، احساس اغلب در حد یک حس بدنی درک می‌شود، نه یک هیجان روانی.

چالش‌ها

یافتن بهترین کانال ارتباطی برای هر کودک بزرگ‌ترین چالش است.
هر دانش‌آموز اتیستیک جهانی کامل است که باید جداگانه درک
شود. بنابراین، آنچه از تعامل با یک کودک آموخته می‌شود، الزاماً
برای دیگری کاربرد ندارد.

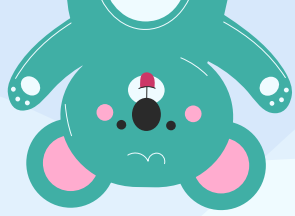
راه های مقابله با دشواری در تنظیم هسی

بسیاری از کودکان دارای اتیسم نسبت به لمس، بیش حس یا کم حس هستند. برخی از مواد هنری مانند گل یا خمیر مجسمه سازی می توانند برای کودکانی که حساسیت لمسی دارند، بیش از حد تحریک کننده باشند. در این موارد، فعالیت های پیش هنری مثل کاوش غیرمستقیم مفید است. برای مثال، قرار دادن گل درون یک کیسه زیپ لاک باعث می شود کودک بتواند آن را لمس کند، بدون تماس مستقیم؛ این کار امکان تجربه ی ویژگی های اصلی ماده را فراهم می کند.

زمانی که کودک با اختلال طیف اتیسم هیجان زده، ناامید یا بی انگیزه است استفاده از نقاشی توصیه می شود تا به عنوان ابزاری آرام بخش و متمرکز کننده عمل کند. اهمیت توجه به نیازهای تنظیمی خاص هر دانش آموز حتی تغییر در نحوه ارائه مواد هنری یا کاهش محرک ها در اتاق می تواند ورود کودک به فرایند خلاقانه را آسان تر کند. از حدانش آموزی را توصیف کردند که برای خودش رنگ گواش می ساخت و هر بار همه ی رنگ ها را با فشار بیش از تیوب بیرون می ریخت. با میانجی گری معلم او کم کم آموخت که مقدار مناسب رنگ را استفاده کند. و یا کودکی که با لاک ناخن کار می کرد و به بوهای شدید نیاز داشت...

تنظیم هیجانی

برای کمک به تنظیم هیجانی و کاهش نیاز به تکرار ناشی از اضطراب، باید تلاش کرد شرایط جلسات را ثابت نگه داشت و زمان‌بندی منظمی داشته باشند. این ثبات باعث می‌شود محیط پیش‌بینی‌پذیر باشد و اضطراب کاهش یابد. برخی نیز ترتیب فعالیت‌ها را از پیش طراحی می‌کنند تا به تنظیم اضطراب کمک کنند.

آغاز مسیر خلاقانه از نقطه‌ای که مورد علاقه‌ی کودک است بسیار اهمیت دارد برای مثال، اگر دانش‌آموزی علاقه‌مند به هواپیماست و هر هفته همان هواپیما را می‌کشد، می‌توان از همین نقطه آغاز کند و بعد روش‌های متنوع‌تری برای کشیدن هواپیما پیشنهاد دهد تا ضمن حفظ انگیزه‌ی کودک، بیان او غنی‌تر شود.

دانش‌آموز دست او را می‌گرفت و دقیقاً می‌گفت چه چیزی و چگونه باید کشیده شود و در صورت اشتباه، اصلاح می‌کرد. استفاده از دست معلم به کودک احساس اطمینان می‌داد. با گذشت زمان، او همچنان با شخصیت‌ها کار می‌کرد، اما به آن‌ها نام داد و توانست هیجاناتی را به آن‌ها نسبت دهد. به این ترتیب، کودک دنیای خود را به روش خودش و با سرعت خودش نشان داد.

ترکیب هنر با سایر شیوه‌ها (بازی، حرکت).

چگونه بازی نمادین کودکان می‌تواند از طریق فعالیت هنری گسترش یابد. او ابتدا تلاش می‌کند معنای نوع بازی خاص کودک را بفهمد و سپس پیشنهاد توسعه‌ی آن را مطرح می‌کند. مثلاً یک کودک مدام با ماشین‌ها بازی می‌کند. معلم پیشنهاد ساختن یک گاراژ برای ماشین را می‌دهد؛ مکانی که به‌عنوان فضای خصوصی کودک تعریف می‌شد. مواد هنری توسط معلم فراهم می‌شد تا تجربه‌ی کودک غنی‌تر گردد.

استفاده از نقاشی به عنوان ابزار رشد

نقاشی می‌تواند ابزاری برای رشد دانش‌آموزان باشد. نخست، ارتقای مراحل رشد نقاشی است. وقتی کودکان از خط‌خطی به نقاشی‌های پیش‌طرح‌واره‌ای و سپس طرح‌واره‌ای می‌رسند، توانایی بیان خود نیز گسترش می‌یابد. همچنین، در نوجوانان می‌توان از نقاشی چهره‌نگاری استفاده کرد. مشاهده‌ی مدل هنگام نقاشی می‌تواند به درک تغییرات حالات هیجانی کمک کند.

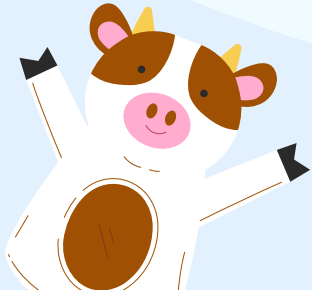

د فترچه های تصویری

معلم و دانش آموز با هم درباره ی قالب دفرچه تصمیم می گیرند: تعداد صفحات، اندازه، رنگ ها و جنس کاغذها. سپس صفحات دوخته می شد و در هر جلسه روی یک صفحه ی دوگانه کار می کردند.

دانش آموز می تواند از ترکیب روش های خلاقانه مانند بریدن و چسباندن استفاده کند. دفرچه یک چارچوب منظم ایجاد می کرد که باعث کاهش اضطراب می شود. در این فضای تعریف شده، کار می تواند آزادانه تر پیش برود. همه چیز در دفرچه قابل تغییر است و یک صفحه می تواند بارها استفاده شود.

نقاشی های مشترک

کار کردن روی یک صفحه‌ی مشترک باعث می‌شود دو نفر در تعامل با هم قرار بگیرند و ارتباط بین فردی تقویت شود.

این فضا همچنین فرصتی برای الگوسازی است؛ یعنی معلم چیزی خلق کند و کودک را به گسترش دایره‌ی بیانی‌اش دعوت کند. با این حال، برخی کودکان از صمیمیت پرهیز می‌کنند و نیاز به جدایی دارند. در چنین مواردی، دو صفحه‌ی جدا فراهم می‌شود تا هر کدام کار خود را انجام دهند اما در عین حال با مشاهده و توجه متقابل ارتباط ایجاد شود.

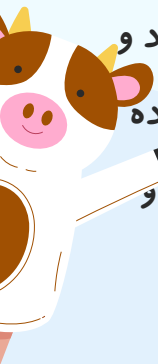
شیوه‌های نقاشی مشترک بسیار متنوع است. گاهی کاملاً آزاد است و گفت‌وگو ایجاد می‌کند.

گاهی شامل مداخلات خاصی مانند «خط‌خطی مشترک» است. دانش‌آموزان در این فرایند یاد می‌گیرند تطبیق پیدا کنند و یک نقاشی منسجم بسازند.

برخی فقط وقتی معلم در کنار او نقاشی می‌کشد می‌توانند وارد روند خلاقانه شوند.

برخی نزدیک دانش‌آموز، اما روی صفحه‌ی جدا، عناصری مرتبط با اثر او خلق کرد و حتی تصاویر را برید و در اختیار دانش‌آموز گذاشت تا اگر خواست از آن‌ها استفاده

کند. در نهایت، نباید کودکان را به «باهم بودن» وادار کرد. معلم باید صرفاً حاضر و پاسخ‌گو باشد تا به تدریج در اثر کودک ادغام شود.

معنای هنر در اتیسم

لذت از فعالیت هنری به درگیری بیشتر منجر می شود: بسیاری از جلسات آموزشی تکراری یا حتی بدون فعالیت هستند. اما تجربه ی خوشایند با مواد هنری، کودک را درگیر می کند و تمرکز و ماندگاری او را در جلسه افزایش می دهد.

مواد هنری به عنوان ابزار فعال سازی حسی: کار با موادی مانند آب، شن و خمیر در مراحل پیش نمادین، حس کنجکاوی و تجربه ی علت و معلولی را برمی انگیزد.

هنر به عنوان یک کانال ارتباطی اضافی: بیشتر دانش آموزان در برقراری ارتباط و بیان هیجان مشکل دارند. هنر فضایی ایجاد می کند که این محدودیت ها را کاهش می دهد و امکان خود ابرازگری فراهم می کند.

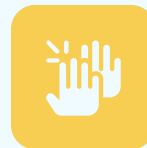
هنر محیطی قابل کنترل فراهم می‌کند: موادی
مانند مداد، ماژیک یا گچ به دلیل ویژگی‌های
ایستا و قابل پیش‌بینی، محیطی امن و قابل
کنترل برای کودکان فراهم می‌کنند.

هنر حضور کودک را ثبت می‌کند: ردّی که
کودک از خود در اتاق یا روی صفحه باقی
می‌گذارد، به عنوان نشانه‌ای از حضور او عمل
می‌کند.

هنر، دریچه‌ای برای خروج از
حباب اতিسم: رنگ‌ها، بوها،
صداها و بافت‌ها کنجکاوی
کودک را برمی‌انگیزند و او را
به تعامل و ارتباط با جهان
بیرون سوق می‌دهند.

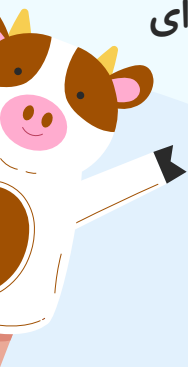

هنر دامنه‌ی الگوهای رفتاری را گسترش
می‌دهد: استفاده از هنر باعث می‌شود
کودکان بتوانند الگوهای متنوع‌تری
بسازند و روایت‌های خود را توسعه دهند.

اهمیت هنر در مدارس به این دلیل است که دانش آموزان در کلاس های درسی باید مدام سخت تلاش کنند تا با قوانین تطبیق پیدا کنند، اما در کلاس هنر می توانند آرام بگیرند و خودشان باشند.

کلاس هنر جایی است که کودکان همان گونه که هستند پذیرفته می شوند؛ جایی که نیاز نیست چیزی «به دست بیاورند». لمس مواد هنری به تجربه ای اصیل، فرصتی برای خود ابرازگری و عاملی برای توانمندسازی تبدیل می شود.

اللّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُم